

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญ

ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีความเจริญรุ่งเรืองทางศิลปวัฒนธรรมเป็นของตนเองมานานับหลายร้อยปี มีงานศิลปกรรมประเภทต่างๆที่เป็นเอกลักษณ์ของไทย ไม่ว่าจะเป็นงานทางสถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรม ดุริยางคศิลป์และนาฏศิลป์ ซึ่งล้วนแต่เป็นงานทางวิจิตรศิลป์ จึงนับเป็นมรดกสำคัญของชาติอย่างหนึ่ง

ในบรรดางานศิลปะต่างๆ ที่กล่าวมาข้างต้น มีศิลปะประเภทหนึ่งคือนาฏศิลป์ ซึ่งว่าด้วยศิลปะแห่งละครและฟ้อนรำ ที่มีการสืบทอดกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันสมัย มีการถ่ายทอดวิชาความรู้ โดยการฝึกหัดและแสดงเพื่ออนุรักษ์ให้คงไว้เป็นสมบัติของชาติต่อไป นอกจากนี้มีการบันทึกภาพนาฏศิลป์ เพื่อใช้เป็นตำราการฟ้อนรำในรูปของสมุดไทย โดยวาดภาพท่ารำการฟ้อนรำต่างๆ

การวาดภาพนาฏศิลป์มิได้ปรากฏมีแต่ในสมุดไทยเท่านั้น แต่มีการวาดภาพนาฏศิลป์บนจิตรกรรมฝาผนังอาคารทางพุทธศาสนา เช่น โบสถ์ วิหารหอไตร เป็นต้น ฝาผนังอาคารพระที่นั่ง บ้าง ภาพจิตรกรรมฝาผนังเหล่านี้มีวัตถุประสงค์เพื่อตกแต่งฝาผนังให้มีความสวยงาม เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา ทั้งยังเป็นการสั่งสอนเรื่องราวในพุทธศาสนา แม้ภาพจิตรกรรมฝาผนังจะเป็นเรื่องราวในพุทธศาสนา แต่ก็มีกรวาดภาพนาฏศิลป์แทรกอยู่ด้วยบ่อยครั้ง เช่น ตอนธิดาพระยามารทั้ง 3 นาง แสร้งช่วยวนพระพุทธรองค์หรือตอนทวยเทพฟ้อนรำแสดงความยินดี ขึ้นชมที่พระพุทธรองค์ทรงชนะมาร เป็นต้น ทั้งสองตอนเป็นตอนที่มักกล่าวในพระพุทธรประวัติ ดังนั้นจิตรกรช่างเขียนจึงนำความรู้เรื่องนี้มาถ่ายทอดเป็นภาพ เพื่อให้เข้าใจเรื่องพุทธประวัติยิ่งขึ้น

ในภาพพระพุทธรประวัติตอนทวยเทพเพลิงพุทธรองค์ซึ่งเป็นประเพณีการถวายพระเพลิงตามโบราณราชประเพณี จึงมีงานมหรสพแสดงนาฏศิลป์ประกอบด้วย เพื่อเป็นการเฉลิมฉลองพระบารมีพระบรมศพพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศ์ศานุวงศ์ กับเพื่อให้ประชาชนที่เดินทางมาร่วมงานได้ชม และถือว่าเป็นการออกทุกข์ในเวลาเดียวกันด้วย ซึ่งสืบทอดมาตั้งแต่สมัยอยุธยาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์

นาฏศิลป์ในภาพจิตรกรรมฝาผนังสมัยรัตนโกสินทร์ มีมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 1 จนถึงสมัยรัชกาลที่ 7 ปรากฏตามวัดและพระที่นั่ง ทั้งในกรุงเทพมหานครและจังหวัดอื่น เช่น จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จังหวัดสงขลา เป็นต้น มีจำนวนมากพอสมควร ส่วนใหญ่เป็นเรื่องราวพุทธศาสนา และเรื่องวรรณคดีบ้าง ซึ่งมีคุณค่าควรแก่การศึกษา เปรียบเสมือนบันทึกหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ที่แสดงให้เห็นถึงเรื่องราวของนาฏศิลป์ ผู้แสดง เครื่องแต่งกาย เครื่องดนตรี โอกาสการแสดงและสถานที่การแสดง นับเป็นประโยชน์แก่การศึกษาความรู้ด้านประวัตินาฏศิลป์ในประเทศไทยทางหนึ่ง นอกเหนือไปจากการศึกษาทางข้อมูลเอกสาร

ด้วยเหตุที่ยังไม่เคยมีผู้ใดได้ศึกษามาก่อน ประกอบกับสภาพจิตรกรรมฝาผนังในปัจจุบันมีสภาพไม่สมบูรณ์ เพราะบางภาพได้เลือนลงไปบ้างแล้ว และชำรุดไปบ้าง จึงทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษา เรื่องนาฏศิลป์ในงานสมโภชพระราชพิธีต่างๆ ที่ปรากฏบนภาพจิตรกรรมฝาผนังสมัยรัตนโกสินทร์ เพื่อศึกษารวบรวมประเภท และลักษณะรูปแบบของนาฏศิลป์สมัยรัตนโกสินทร์ให้เป็นแหล่งข้อมูลเดียวกัน และเพื่อรักษาข้อมูลไม่ให้สูญหายไปมากกว่าปัจจุบันนี้

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อรวบรวมและศึกษาลักษณะรูปแบบกับองค์ประกอบของนาฏศิลป์ในงานสมโภชพระราชพิธีต่างๆ ที่ปรากฏบนภาพจิตรกรรมฝาผนังสมัยรัตนโกสินทร์

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

1.3.1 ศึกษาเฉพาะนาฏศิลป์ที่ปรากฏบนภาพจิตรกรรมฝาผนัง ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 1 ถึงสมัยรัชกาลที่ 5 ซึ่งเป็นภาพของงานสมโภชต่างๆ

1.3.2 ศึกษานาฏศิลป์ที่ปรากฏในภาพจิตรกรรมฝาผนังสมัยรัตนโกสินทร์เฉพาะพระอารามหลวงในกรุงเทพมหานคร

1.4 วิธีดำเนินการวิจัย

1.4.1 ศึกษาค้นคว้าข้อมูลเอกสารต่างๆ เรื่องนาฏศิลป์ในงานสมโภชพระราชพิธีต่างๆ และจิตรกรรมฝาผนังสมัยรัตนโกสินทร์

1.4.2 ศึกษาข้อมูลภาคสนาม โดยบันทึกภาพถ่ายจิตรกรรมฝาผนังจากพระอารามหลวงต่างๆ ในกรุงเทพมหานคร

1.4.3 สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญทางนาฏศิลป์และทัศนศิลป์ เพื่อปรึกษาข้อมูลภาพถ่ายจิตรกรรมฝาผนัง

1.4.4 นำข้อมูลที่ได้ทั้งหมดมาศึกษาวิเคราะห์ โดยนำข้อมูลเอกสารต่างๆ มาสนับสนุนภาพถ่ายจิตรกรรม

1.4.5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและเสนอแนะ โดยนำเสนอเป็นรูปเล่มวิทยานิพนธ์

1.5 ลำดับขั้นตอนในการเสนอผลการวิจัย

บทที่ 1 บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

1.4 วิธีดำเนินการวิจัย

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

2 นาฏศิลป์ไทย

2.1 ความหมายของคำว่า “นาฏศิลป์”

2.2 ความหมายของคำว่า “มหรสพ”

2.3 ความหมายของคำว่า “สมโภช”

2.4 ความหมายของคำว่า “พระราชพิธี”

2.5 แบบแผนของนาฏศิลป์

2.6 ประวัตินาฏศิลป์และมหรสพที่ปรากฏตามหลักฐานเอกสารประวัติศาสตร์

2.7 ภาพนาฏศิลป์ในงานสมโภชพระราชพิธีบนจิตรกรรมฝาผนังสมัยอยุธยา

3 ภาพนาฏศิลป์ในงานสมโภชพระราชพิธีต่างๆ ที่ปรากฏบนภาพจิตรกรรมฝาผนังสมัยรัตนโกสินทร์ในพระอารามหลวงกรุงเทพมหานคร

3.1 วัดพระศรีรัตนศาสดาราม

3.2 วัดบวรสถานสุทธาราม

3.3 วัดอรุณราชวรารามราชวรมหาวิหาร

3.4 วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนารามราชวรมหาวิหาร

- 3.5 วัดโสมนัสวิหารราชวรวิหาร
- 3.6 วัดราชสิทธิารามราชวรวิหาร
- 3.7 วัดทองธรรมชาติ
- 3.8 วัดบุปผารามวรวิหาร

4 บทวิเคราะห์

- 4.1 ลักษณะรูปแบบของนาฏศิลป์
- 4.2 องค์ประกอบของนาฏศิลป์
- 4.3 คุณค่าที่ได้รับ

5 บทสรุปและข้อเสนอแนะ

- 5.1 สรุปผลการวิจัย
- 5.2 ข้อเสนอแนะ

รายการอ้างอิง

ภาคผนวก

ประวัติผู้วิจัย

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1.6.1 ได้รวบรวมประเภทลักษณะรูปแบบของนาฏศิลป์ในงานสมโภชพระราชพิธีต่างๆ สมัยรัตนโกสินทร์ที่ปรากฏบนภาพจิตรกรรมฝาผนังพระอารามหลวง
- 1.6.2 เพื่อเป็นประโยชน์ในการศึกษาประวัตินาฏศิลป์สมัยรัตนโกสินทร์
- 1.6.3 เพื่อเป็นการอนุรักษ์จิตรกรรมฝาผนังทางหนึ่ง คือมิให้ข้อมูลทางนาฏศิลป์บนจิตรกรรมฝาผนังสูญหาย